

PAMFLET O DOROTĚ JIRÁŇOVÉ

Jindřich FRANCEK

V prvních letech 17. století vzrušila pardubické měšťany aféra Jeronýma Žateckého, příslušníka místní patricijské rodiny.¹ Někdy v roce 1606 usiloval o sňatek s Dorotou Jiráňovou, s níž uzavřel slib manželství, avšak bez vědomí jejího otce, fišmistra Jana Jiráňe.² Panna Dorota dala Žateckému na potvrzení vážnosti úmyslu dokonce 100 kop grošů míš. a pozlacený náramek, což nebylo obvyklé.³ Je pochopitelné, že z toho vznikl vleklý spor. Dne 12. května 1607 požádal Jeroným Žatecký kožešníka Melichara o svědectví a připomněl mu hádku s Jiráňem 11. srpna 1606, které se také zúčastnil: "... *tejš pan Jan Jiráň vystoupivši s panem otcem mým a se mnou z radní světnice, činíc zmínku o Dorotě, dceři své, důtklivě mluvil ke mně a ku panu otci mému, že on nikterak k tomu nepovolí, aby se táž Dorota, dcera jeho, mně za manželku dostati měla a pan otec můj že proti tomu odpověděl: Poněvadž jsme toho při vás skrze dobrý pány a přátely nejednou vyhledávali, proč by se to státi nemělo? Tu hned pan Jan Jiráň otci mému zlořečíc, pravil, že v hrdlo lže,*

- 1) Srov. P. Vorel, *Ze života pardubických primátorů předbělohorské doby* (Jeroným Žatecký a jeho rodina) v tomto svazku VĚSH.
- 2) Jan Jiráň pocházel z Přelouče, r. 1594 byl rybničním písařem a v letech 1600 - 1614 fišmistrem. V Pardubicích vlastnil dům čp. 4 na Pernštejnském náměstí (1600) a čp. 69, 70, 71 na Zeleném předměstí (1610). Při revizi panství v r. 1614 byly zjištěny závažné nedostatky v jeho činnosti, proto byl zbaven úřadu fišmistra. Srov. k tomu J. Sakař, *Dějiny Pardubic nad Labem IV*. Pardubice 1928 - 1934, s. 112, 254; P. Vorel, *Důsledky generální visitace pardubického panství roku 1614*. In: *Informační zpravodaj Klubu přátel pardubického muzea a kronikářů okresu Pardubice 1985*, č. 2, s. 14-21; T. Šimek, *Správa pardubického komorního velkostatku v předbělohorském období*. In: *Východočeský sborník historický 1*, 1991, s. 152 - 153, 164.
- 3) Srov. Z. Hledíková, *Zápisy z manželských sporů - nepovšimnutý pramen 15. století*. In: *Pocta Josefu Petráňovi. Sborník prací z českých dějin k 60. narozeninám prof.dr. Josefa Petráňe*. Praha 1991, s. 85.

abychme toho při něm měli vyhledávati, mluvíc tak, že mu ani čert z pekla ani císař, pán jeho, aby on mně dceru svou dáti měl, nerozkáže a že mi ji za manželku dáti nechce. Proti tomu od otce mýho že bylo řečeno, bude-li v tom vůle boží, stane se, a pakli nebude, nestane se, pamatujíc pana Jana Jiráňe, aby se nehoršil, že takovejmi slovy aby důstojnosti a velebnosti Jeho Milosti císařské, pána svého nejmilostivějšího dědičného neurážel..."⁴ V dalších měsících se napětí mezi oběma rodinami zcela jistě stupňovalo. Konkrétní průběh řešení sporu městským soudem neznáme, máme k dispozici jen smlouvu z 28. prosince 1607. Dovídáme se z ní, že veškeré nedorozumění a zášťi obou stran "... jest zdviženo, zkaženo, umrtveno a sumou v nic obráceno a zcela i zouplna na budoucí časy vykořeněno a strany v mír, pokoj a dobré přátelství uvedeny..."⁵. Slib manželství byl zrušen, neboť k němu došlo bez souhlasu rodičů Doroty Jiráňové. Soud vyslovil Jeronýmu Žateckému zákaz dalších styků s ní, dále mu nařídil, aby odevzdal hejtmanovi její dopisy ke zničení a aby zaplatil náhradou za obdržení předmanželský dar Janu Jiráňovi 50 kop grošů míš.

Jeroným Žatecký se však nespokojil s rozhodnutím městského soudu a vzápětí usiloval o to, aby jeho případ řešil církevní soud. Dne 8. února 1608 vyzval proto pražský arcibiskup Karel hrabě z Lamberka k postavení Doroty Jiráňové, která byla právě v Praze, pardubického hejtmana Jana Gerštorfa z Gerštorfu a Malšvic. Žalovaná strana (panna Dorota) se před církevní soud nepostavila, údajně jí to nedovolili úředníci České komory. Z toho důvodu žádal arcibiskup pardubického hejtmana o postavení Doroty Jiráňové znovu v březnu 1608.⁶

Nicméně žalovaná strana se opět nedostavila, jak vyplývá z dopisu uvedeného hejtmana pražskému arcibiskupovi z 2. listopadu 1608, ve kterém píše: "... v podobné příčině na onen čas s Dorotou, dcerou Jana Jiráňe, Jeho Milosti císařské fíšejstra pardubského a Jeronýmem Žateckým jisté poručení učiněné mám, abych je při právě zdejší o to, což tak mezi stranami činiti bylo, porovnal, jakož jest se i stalo..."⁷. Současně se ohradil proti arcibiskupovu nařčení, že v tomto případě překročil své kompetence. Je škoda, že nás prameny úřední povahy již dále neinformují o osudech Doroty Jiráňové. Víme jen, že se 14. února 1610 provdala za Václava Vokouna z Vokounštejna, tedy do pražské patricijské rodiny.⁸

4) SOKA Pardubice, f. AM Pardubice, inv.č. 1641.

5) SOB A Zámorsk, f. Vs Pardubice, inv.č. 4104 - registra smluv poddaných 1597 - 1673, fol. 36v.

6) SÚA Praha, f. Archiv pražského arcibiskupství, sign. C 1 - Emanata 1608.

7) Tamtéž, sign. C 77 - Recepta 1608.

8) Státní knihovna Praha, starý tisk UK Praha 52 G 10. Za upozornění na tento pramen děkuji dr. Petru Vorlovi. Pražský měšťan Jiří Vokoun získal roku 1603 predikát z Vokounštejna. Jeho syn Václav byl v letech 1611, 1612, 1620 a 1626 jedním z osmipánů, v letech 1628, 1630 a 1634 konšelem a v roce 1637 obecním starším Starého Města pražského. Vlastnil nákladnický dům, čp. 314 U zlatého slunce, ale i domy čp. 299, 513, 715, 784. Srov. J. Čermák, Šlechtické a erbovní rodiny velvarské v XVI. a XVII. věku. In: ČSPS 6, 1898, s. 17, týž, Dodatek k článku Šlechtické a erbovní rodiny velvarské ... Tamtéž 7, 1899, s. 107; J. Mandelová, Soupis úředníků osmipanského úřadu na Starém Městě pražském, (do roku

O této pardubické dívce se dochoval v Archivu Národního muzea pozoruhodný pamflet,⁹ o němž poprvé psal Zdeněk Bičík.¹⁰ Jde o jeden list papíru (bez filigránu) o rozměrech 19,5 x 30,5 cm. Tento papír byl nepochybně při vazbě blíže neznámé knihy, neboť na jeho obou stranách jsou dodnes zřetelné stopy štetce a lepidla. Po sejmutí z desky byly oříznuty okraje listu, v případě spodního okraje, žel i s částí textu. Z paleografického hlediska lze stručně říci, že pamflet napsal (či opsal) jeden písař, a to novogotickou kurzívou.

Uvedená skladba má dvě verze, obě jsou psány formou oblíbeného čtyřstopého trochejského verše (134), z čehož vyplývá, že šlo vlastně o píseň. Domníváme se, že vznikla jako ohlas konfliktu dvou předních pardubických rodin, které jím vzbudily živý zájem veřejnosti. Tato anonymní literární památka je zcela jistě pardubické provenience, což dokládá důvěrnou znalostí prostředí i jednotlivých osob.

Vedle Jana Jiráňe, jeho manželky Elišky a obou Jeronýmů Žateckých (otce a syna) je v ní zmíněn Jan Plzák, zprvu pojezdny, posléze polesný písař. V Pardubicích měl dům čp. 101/10 v Kostelní ulici od roku 1584, v letech 1592 - 1600 bydlel v Zámecké ulici (čp. 207/7), roku 1601 na Lažánkách (čp. 57).¹¹ Předpokládáme, že pod jménem Plzacka se skrývá jeho manželka Kateřina.¹² Jako Březinka je v pamfletu zaznamenána zřejmě Dorota, manželka Ambrože Březiny, tkalce z Nymburka, který byl majitelem domu čp. 103 v Kostelní ulici.¹³ Ostatní uvedené osoby se nepodařilo identifikovat.

Pamflet o Dorotě Jiráňové je nesporně zajímavým pramenem k poznání každodenního života v Pardubicích na počátku 17. století, neboť plasticky doplňuje písemnosti, které vznikly z činnosti městského a církevního soudu.

1636). In: Documenta Pragensia 2, 1981, s. 168. O jeho majetku srov. V. Lfva, Studie o Praze pobělohorské III. Změny v domovním majetku a konfiskace. In: Sborník příspěvků k dějinám hl.m. Prahy 9, 1935, s. 21, 45, 63, 65, 121, Berní rula 3. Pražská města, ed. V. Lfva, Praha 1949, s. 28, 35, 55, J. Čarek, Z dějin staroměstských domů. In: Pražský sborník historický 12, 1980, s. 16, tamtéž 13, 1981, s. 23. Vokounův kšaft ze 17.2. 1656 je zapsán v rukopise uloženém v Archivu hl.m. Prahy pod č. 2206, fol. 326r - 329v. Zde je však uvedena pouze jeho další manželka Anna.

9) ANM Praha, sbírka F 145/74.

10) Z. Bičík, Pamflet o Dorotě Jiráňové. In: Dějiny a současnost 3, 1961, č. 6, s. 35; týž, Dobová pardubická písnička. In: Zprávy Klubu přátel Pardubicka 2, 1967, č. 3, s. 3-4.

11) Srov. J. Sakař, Dějiny Pardubic nad Labem IV, s. 188, 215, 389; T. Šimek, Správa pardubického komorního velkostatku, s. 161, 166.

12) Srov. J. Sakař, Dějiny Pardubic nad Labem IV, tamtéž.

13) Tamtéž, s. 216.

